

PER A LLEGIR NIETZSCHE:

«LA GENEALOGIA DE LA MORAL»

NOTES SOBRE LA "PRIMERA DISSERTACIÓ": «BO I PERVERS, BO I DOLENT»

Ramon ALCOBERRO

I.- El projecte que Nietzsche es planteja a LA GENEALOGIA DE LA MORAL (1887) es podria gairebé resumir en un sol fragment, que pertany a l'apartat 6 del Pròleg de l'obra: «Expressem quina és aquesta nova exigència; necessitem una crítica dels valors morals, cal qüestionar d'una vegada el valor intrínsec d'aquests valors. En aquest sentit, cal un coneixement de les condicions i de les circumstàncies de les quals sorgiren aquests valors, en les quals es desenvoluparen (moral com a conseqüència, com a símptoma, com a màscara, com a esperit de Tartuf, com a malaltia, com a malentès, per bé que també com a causa, com a remei, com a estimulants, com a entrebanc, com a verí), un coneixement que fins ara no ha existit, ni tan sols s'ha cobejat». Convé recordar que el text fou publicat escassament un any i mig abans del col·lapse de l'autor (el que els nietzschiana anomenen "l'eufòria torinesa") a resultes del qual s'estroncà la seva producció intel·lectual.

LA GENEALOGIA correspon a un moment que la crítica nietzschiana considera "de tardor" quan ja ha madurat la seva obra i es considera capaç d'arrancar la careta a conceptes com "veritat" o "compassió". Però és anterior en la seva redacció a les que es consideren les últimes obres: els DITIRAMBES DE DIONÍS, el CREPUSCLE DELS ÍDOLS, l'ANTICRIST, ECCE HOMO i NIETZSCHE CONTRA WAGNER, totes elles escrites entre 1887 i 1888, just abans del daltabaix psicològic de l'autor. Nietzsche ingressà a la clínica de Jena el 3 de gener de 1889 i ja no produí res més fins a la seva mort, l'any 1900. A diferència dels darrers textos esmentats, en el moment de redacció de la GENEALOGIA encara no havia llegit Dostojevskij i això significa que la seva comprensió (o més estrictament: la seva incomprensió) de la pietat és més dura i sense matisacions.

Per comprendre el llibre convindria especialment recordar, que com deia el professor Pep Calsamiglia en el pròleg a l'edició catalana del text (1981): «És la formulació d'una crítica de la moral vigent, com a fase preliminar al capgirament dels valors. Potser sigui l'obra més cruel i agosarada de Nietzsche (...) S'hi endevina el propòsit de demostrar amb arguments convincents les seves tesis sobre els fonaments dels valors morals. S'hi qüestiona el valor mateix d'aquests valors. I no es pot tractar el problema si no és per la via adequada: la de la interpretació. En l'àmbit de la valoració el sentit s'haurà de trobar en l'origen, i per tant s'ha d'entendre la

interpretació com a genealogia. A partir d'aquesta gènesi es podran desemascarar les il·lusions i els enganys, i descobrir l'element diferencial dels valors, del qual deriva la seva validesa».

Però Pep Calsamiglia no pot estar-se d'assenyalar que «Per a la lectura dels seus textos hem d'estar disposats a patir les ferides abans de participar en la seva capacitat de penetració, en les articulacions dels judicis de valor, en la seva genealogia del sentit»; opinió que comparteix amb el traductor castellà de l'obra Andrés Sánchez Pascual per a qui els tres assaigs de LA GENEALOGIA DE LA MORAL: «han estat considerats sempre l'obra més ombrívola i cruel del seu autor».

Per a Calsamiglia, Nietzsche podria ser comparat a una flama, símil que –a més– el propi autor va proposar en un vers de LA GÀIA CIÈNCIA. «Flama, perquè insaciable, es consumeix incandescent, converteix en llum tot el que toca i en carbó tot el que deixa». La filosofia nietzschiana és, doncs, més valuosa per a destruir els pseudoconceptes morals que per a obrir un camí de sortida al ressentiment i a la mala consciència nihilista. D'aquí que el propi Calsamiglia acabi el seu pròleg sospitant també que els «cops de martell han de destruir algunes noves taules de valors». És en definitiva una mica massa fàcil criticar el nihilisme del platonisme, del cristianisme o de l'utilitarisme oblidant el fracàs totalitari de règims com el nazi inspirats –bé o malament – en postulats nietzschians.

Calsamiglia pertanyia (amb Jordi Maragall i Francesc Gomà) a la generació de filòsofs formada en els anys de la República. Tots tres foren catòlics, demòcrates i esperits lliures que es negaren a exiliar-se després de la guerra i que, alhora, tampoc no van acceptar sotmetre's al règim franquista. Represaliats pel feixisme en la seva triple condició de pensadors, catalans i liberals, mantingueren, però, la dignitat de l'ofici filosòfic a Catalunya en la nit més negra. Jordi Maragall, per exemple, no pogué tornar a la Universitat i fou senador amb la represa de la democràcia, Gomà només aconseguí plaça en 1962 i Calsamiglia fou impedit de donar classes durant més de trenta anys per la dictadura fins a la creació de la Universitat Autònoma (UAB). Si esmentem aquí la seva aportació als estudis nietzschians és per a mostrar que els pensadors vinculats a la tradició democràtica acostumen a considerar que en l'obra de Nietzsche hi ha un nivell de retòrica que tendeix a desagradar profundament els qui estan per una concepció liberal i tolerant de les relacions humanes. Per a Nietzsche, com per a Freud, el més significatiu que ha de fer la filosofia és desmuntar els tòpics culturals (o com deia el propi Nietzsche, «filosofar amb el martell») però la dificultat que es planteja és que una filosofia que només sigui negació deixa els humans en el pur no-res.

II.- El projecte nietzschianista consisteix a capgirar els valors, però aquesta «transvaloració» (situant la vida al capdamunt, al lloc on abans en la tradició platònica i cristiana se situaven les Idees o Déu) ha de ser activa. Si es tracta de deixar convertida en cendra la moral tradicional cal un estudi gairebé psicològic sobre el sentit dels vells valors per a mostrar la necessitat de desfer-se'n. A la seva autobiografia intel·lectual, ECCE HOMO, Nietzsche, definí la seva intenció en escriure LA GENEALOGIA DE LA MORAL dient que eren: «tres treballs d'un psicòleg preliminar per a capgirar tots els valors».

El llibre està dividit en tres tractats o seccions: la primera està dedicada a la distinció entre "Bo i pervers [en la trad. cast. "malvat"] o Bo i dolent". La segona analitza "Culpa, mala consciència i aspectes similars" i potser és literàriament la més

reeixida (inclou la famosa definició de l'home com a «animal que pot prometre» i que, per tant, sap oblidar i mentir). Finalment, la tercera secció es pregunta "Què signifiquen els ideals ascètics?" i després de passar comptes amb Kant i Schopenhauer, analitza l'ascetisme moral dels sacerdots que tenen per funció fer que els homes feliços se sentin culpables de la seva felicitat.

A la seva autobiografia intel·lectual, ECCE HOMO, el propi Nietzsche diu que: «Els tres tractats de què es compona aquesta GENEALOGIA són pel que fa a expressió, intenció i art de la sorpresa, el més inquietant que fins ara s'ha escrit. Dionís és també, com se sap, el déu de les tenebres».

Sembla important recordar també l'explicació que Nietzsche dona sobre la temàtica dels tres assaigs que componen el llibre: «- La veritat del primer tractat és la psicologia del cristianisme: el naixement del cristianisme, de l'esperit de ressentiment, no de "l'esperit, com sovint es creu -un antimoviment per la seva essència, la gran rebel·lió contra el domini dels valors nobles -El segon tractat presenta la psicologia de la consciència, que no és com es creu habitualment la veu de Déu en l'home, és l'instint de crueltat (...) -El tercer tractat dona resposta a la pregunta sobre d'on prové l'enorme poder de l'ideal ascètic, de l'ideal sacerdotal, malgrat que aquest sigui un ideal nociu (...)»

Es digui el que es vulgui per a justificar-ho, resulta obvi que el text de Nietzsche és explícitament antisemita (apartats 7 i 8 de la sec. 1ª) i que a la secció 1ª (apartat 5) apareixen referències racistes referides als individus de cabells negres considerats inferiors als aris rossos. També s'hi fa referència a la famosa "bèstia rossa" germànica que necessita desfogar-se -una imatge que els nazis van usar abundantment en la propaganda (apartat 11). Però al llibre "hi rep" gairebé tothom: tant el cristianisme i els sacerdots i la mateixa raça ària [«qui ens assegura que la raça dominadora i conqueridora, la dels aris, no és sotmesa i abatuda fins i tot des del punt de vista psicològic?» -apartat 5è]. De fet, al mateix apartat arriba a afirmar que en llatí "bonus" [bo] està etimològicament vinculat a "bellum" [guerra]. Posteriorment, a l'apartat 11 del tractat 2, Nietzsche carregarà també contra anarquistes i antisemites perquè, a parer seu, els mouen per ressentiment (sentiment negatiu) i defensarà que «L'home actiu, l'home que ataca, que comet abusos, sempre està més a la vora de la justícia que l'home reactiu» [del mateix apartat i tractat].

Sempre hi ha la possibilitat de rebaixar el políticament incorrecte del llibre i considerar que el llenguatge nietzschian és simbòlic. Però, senzillament, NO ho és. Quan Nietzsche parla de "negres", "jueus" "anarquistes" o "sacerdots" (o de Luter i de Kant) per a blasmar-los, vol dir exactament el que diu: està presentant arquetipus morals contraris al que per a ell és l'ideal de capteniment moral: l'aristocràtic i cavalleresc propi del superhome -ideal que apareix descrit així a l'apartat 7 de la sec. 1ª. En les seves pròpies paraules: «Els judicis de valor dels cavallers i dels aristòcrates tenen com a pressupòsit una corporalitat plena de vigor, una salut florent i rica, fins i tot sobreixent». Per contraposició «... els sacerdots són els enemics més perversos. Per quina raó? Perquè són els més impotents. A partir d'aquesta impotència, l'odi esdevé en ells una cosa monstruosa i inquietant, es converteix en la cosa més espectral i verinosa». En definitiva, la tesi nietzschiana és que hi ha per una banda una moral de senyors, creadora de valors i una moral sacerdotal (equivalent al que en altres llocs anomena la moral d'esclaus) purament reactiva i ressentida.

Però no seria correcte quedar-nos en els excessos de vocabulari, per desagradables que puguin ser. En profunditat, la tesi nietzschiana vol fer palès que

tothom qui viu en una societat sotmesa a la moral és nihilista: tothom fa el que NO ha de fer i el és que NO ha de ser; per això els personatges que surten a LA GENEALOGIA... no s'han d'entendre com a individus concrets, sinó com a models morals reprimits i fracassats per la seva submissió a ideals morals repressius. Quedi, però, oberta si hi hauria alguna societat possible i efectiva sense eficàcia moral. La resposta de Calsamiglia, de Jordi Maragall o de Francesc Gomà va ser estrictament la contrària: ens van ensenyar que la moral (reivindicar i fer el Be, la Justícia, etc.) és una força la resistència. Enfrontar-se per motius morals, i per una profunda exigència de ser poble amb el seu poble, a la brutalitat i a la destrucció franquista significava quelcom més que un gest o una retòrica.

III.- Per comprendre l'abast de la proposta nietzschiana no estaria de més rellegir el text amb què començàvem, i especialment un fragment, el paràgraf entre parèntesi en què Nietzsche explica contra qui adreça la seva proposta de transvaloració. Deia així: «(moral com a conseqüència, com a símptoma, com a màscara, com a esperit de Tartuf, com a malaltia, com a malentès, per bé que també com a causa, com a remei, com a estimulants, com a entrebanc, com a verí)».

Si analitzem el text veurem que la moral és caracteritzada amb una autèntica cataracta d'apel·latius, tots de molta intensitat que convindria revisar :

1.- «moral com a conseqüència» vol dir que per Nietzsche la moral no és ni l'origen ni la causa del capteniment humà, sinó la conseqüència de la por a la vida.

2.- «moral com a símptoma» s'ha d'entendre en el sentit mèdic. Hi ha una malaltia (el "nihilisme", l'angoixa davant la vida, la profunda incapacitat de crear) que genera "moral" igual com la malaltia física provoca febre.

3.- «moral com a màscara» perquè en realitat els predicadors de la moral amb el seu discurs sacerdotal el que realment amaguen és la seva ànsia de poder sobre els febles. De fet, per a Nietzsche els filòsofs que prediquen la submissió de la vida a la moral són els autèntics clergues emmascarats.

4.- «moral com a esperit de Tartuf», donat que com en l'obra de Molière es tracta de dissimular hipòcritament el ressentiment dels miserables contra la creació vital que no coneix restriccions moralitzants

5.- «moral com a malaltia» implica que sentir-se culpable és estar malalt. La vida en el seu sentit ple és incompatible amb el concepte de culpa, només cerca la seva pròpia expansió.

6.- «moral com a malentès», vist que qui entén correctament la vida la frueix i no la pateix.

7.- «moral com a causa», en la mesura que provoca que l'home interioritzi la culpa o la falta

8.- «moral com a remei», perquè és el remei que els ressentits, els esclaus, els frustrats, els jueus, els sacerdots, etc., usen per a autojustificar-se.

9.- «moral com a estimulants», perquè curiosament la moral que nega la vida actua paradoxalment com a estímuls de les accions més descabellades. Sovint és per

ànsia de realitzar algun ideal moral que els individus actuen fins i tot per sobre de les seves forces.

10.- «moral com a entrebanc», perquè ens dificulta la felicitat portant-nos a buscar el sentit de la vida fora de la vida

11.- «moral com a verí», perquè finalment mata l'espontaneïtat, fa impossible la vida creadora.

IV.- El tractat o secció 1^a (que ell anomenava "Dissertació") de la GENEALOGIA porta per títol «"Bo i Pervers". "Bo i Dolent"» i està composta per 17 apartats. Nietzsche ja ha abandonat l'estil aforístic: no fa frases curtes i tallants sinó que desenvolupa temes per extens, buscant les gèrgones dels problemes.

Els tres primers apartats del Tractat 1 tenen una unitat temàtica i poden llegir-se com una unitat: el fil que els uneix és l'anàlisi de la relació entre "bo" i "útil". Comença per una crítica en profunditat a la psicologia utilitarista –concretament a Herbert Spencer (explícitament anomenat a l'apartat 3). De fet, la crítica central a l'utilitarisme és que es tracta, segons Nietzsche, d'una doctrina poc aristocràtica, que redueix l'egoisme (apartat 2) a una actitud calculadora, burgesa, per comptes de presentar-lo com una forma del que per a ell és més valuós «el pathos [sentiment, passió] de la noblesa», que és també un «pathos de la distància», en la mesura que l'home superior no es barreja amb «una intel·ligència interessada, un càlcul de profit».

L'utilitarisme estava molt interessat en la relació entre moralitat i economia (Adam Smith el principal teòric del liberalisme i antecedent de l'utilitarisme era professor d'ètica i Bentham considerava que precisament en reconèixer que el ressort moral bàsic era la utilitat es feia un gran bé a la humanitat, deslliurant-la de prejudicis religiosos i posant el càlcul (objectiu) al lloc dels prejudicis i la tradició com a fonament de la moralitat). Però per a Nietzsche cal anar més enllà. La psicologia moral dels anglesos és: «una mica de vulgaritat, una mica d'ofuscament, una mica d'anticristianisme, una mica de prujia i de necessitat de coses fortes com el pebre» (apartat 1). Si l'utilitarisme encara és nihilista, Nietzsche té clar el perquè d'això: és perquè encara és humanista i l'humanisme és una ensarronada. Ens han educat per a «sacrificar qualsevol instint a la veritat» i per això l'home és un ésser inevitablement frustrat. Els psicòlegs anglesos, a parer seu: «... només són granotes velles, fredes i ensopides que s'arrosseguen i saltironegen en torn de l'home, a l'interior de l'home, com si aquí trobessin el seu element natural, és a dir, en aigües pantanoses» (apartat 1). En definitiva, a l'inici del Primer Tractat, Nietzsche ha volgut obrir un camp: la crítica dels sentiments morals mostra que són útils; però la seva utilitat no és "la del més gran bé per al més gran nombre" pròpia de l'utilitarisme, sinó la utilitat dels instints i de la força per a l'home superior i la del ressentiment i la compassió per als homes inferiors

També els apartats 4,5 i 6 del Primer Tractat tenen una unitat interna, la que prové de l'anàlisi del llenguatge que és expressió de poder perquè els qui decideixen com s'anomenen les coses i posen nom al món són els qui manen. D'aquí que Nietzsche es proposi estudiar «quin significat tenien pròpiament des del punt de vista etimològic els termes referits a allò que és "bo", encunyats per les diverses llengües» (apartat 4). S'arriba a la conclusió que "bo" és un sinònim d'aristocràtic «"Bonus", per tant, seria l'home del desacord, (...) l'home de la guerra», mentre «en llatí el mot "malus" (...) pogué qualificar l'home vulgar com a persona de color fosc» (apartat 5).

Nietzsche era filòleg de formació i considerava que la veritat de les coses es troba en el llenguatge; així com algú parla, tal és. Per tant seria erroni considerar que el llenguatge és simbòlic (ho diu textualment a l'apartat 6: «...tots els conceptes de la humanitat més antiga foren concebuts de bon començament (...) d'una forma contrària a qualsevol simbolisme».

L'apartat 6 enceta un tema que fonamental: la diferenciació entre sacerdot i guerrer, en la mesura que ambdós simbolitzen formes diferents de valorar la "bondat" i la puresa. De bon començament, per a Nietzsche hi havia alguna cosa malaltissa en la forma com els sacerdots comprenien la bondat, en termes de compassió –per comptes de fer-ho en termes de força que seien els adients. Els sacerdots creen per primer cop un concepte de bo i un de dolent que ja no es refereixen a la força sinó als sentiments. La pèrdua de vinculació entre vida (en sentit físic, concret) i moral provoca la identificació entre sentiments morals i neurastènia o, com diu Nietzsche: «De bon començament hi hagué quelcom que no era sa en aquelles aristocràcies sacerdotals». La moral, però, fa que, com diu a les darreres parts de l'apartat 6: «ha esdevingut una bèstia interessant». El que fa que l'ànima humana sigui un objecte d'estudi apassionant és que «ha aconseguit una fondària en un sentit superior fent-se perversa». Si cal estudiar una genealogia de la moral és perquè resulta fascinant que l'home, que pot ser senyor i dominador, accepti en canvi ser miserable i reprimat en nom del sentiment moral.

A partir de l'apartat 7 el llibre entra ja directament en matèria plantejant «la gelosia [entre] la casta dels sacerdots i la casta dels guerrers [que] no es volen posar d'acord pel que fa als valors». Els valors forts, vinculats a la vida, seran els dels senyors –els valors febles, vinculats als sentiments, a les idees, etc., seran, en canvi, els dels sacerdots, els dels jueus i els dels esclaus. És en aquest text on apareix el famós i discutit argument antisemita, al capdavant un tòpic que a l'Alemanya del segle XIX estava molt arrelat: «Han estat els jueus aquells qui amb una conseqüència atterridora i amb els ullals de l'odi més abismal han gosat d'establir i de mantenir la inversió de l'equivalència aristocràtica dels valors (bo = noble, poderós = bell, feliç = estimat per Déu), és a saber: "Els bons són només els desgraciats, Els bons són només els pobres, els febles, els humils..."». El cristianisme seria tan sols l'extensió de les tendències sacerdotals, i en conseqüència negadores de la vida, que hi ha en la moral sacerdotal jueva. A l'apartat 8, en un text vidriòlic, se sosté que: «(...) del tronc de la venjança i de l'odi, de l'odi jueu, de l'odi més pregon i sublim, és a dir, de l'odi que produeix ideals i destrueix valors, de l'odi que mai no ha tingut parí a la terra, brostà una cosa igualment incomparable, un nou amor, l'amor més sublim».

A les últimes línies de l'apartat 7 s'inicia el tema de «la revolta dels esclaus pel que fa a la moral» que és una de les idees bàsiques de la secció 1^a i de tota la filosofia nietzschiana i que prové de MÉS ENLLÀ DE BE I DEL MAL: el mètode genealògic significa per a comprendre la significació de la moral cal remuntar-se fins el seu origen. Doncs bé; en l'origen de la moral hi ha el ressentiment dels febles que, essent incapaços de viure la vida com una força i com una creació ("voluntat de poder") usen la moral com a palanca per dominar el món. El cristianisme, és només la culminació del model jueu que posa la moral i el ressentiment per sobre de la vida; moral sacerdotal que ha separat definitivament pensament i vida. Com diu a l'apartat 8: «Israel ha anat triomfant sempre fins ara amb la seva venjança i la seva inversió de tots els valors, sobre tots els altres ideals, sobre tots els ideals més nobles».

Els apartats 9 i 10 mostren el triomf del ressentiment nihilista i les seves conseqüències: «"Els senyors" han perdut. Ha guanyat la moral de l'home vulgar» i

«tot esdevé jueu, o cristià, o plebeu (tant se val quin mot s'empri!)» (9) i en conseqüència la moral esdevé presonera del ressentiment, per comptes d'expressar la força del creador i la capacitat de la vida; expressa la misèria, la vulgaritat purament reactiva i incapaç de crear. La moralitat és, doncs, «... falsificació amb la qual l'odi reprimat, la venjança de l'impotent, maltracta el seu adversari». (nº 10).

A l'apartat 10 Nietzsche ofereix tota una sèrie de contraposicions entre la moral aristocràtica, pròpia de l'home superior (la paraula "Superhome" no apareix al text) i la moral d'esclau, ressentida i nihilista:

1.- L'home noble és "feliç" («no havia de construir artificiosament la seva felicitat») i viu en una felicitat activa, contraposada a la "felicitat dels impotents" purament passiva, pròpia «dels qui pateixen úlceres produïdes per sentiments plens de verí i d'enemistat».

2.- L'home noble viu amb «confiança i sinceritat»; mentre l'home del ressentiment «no és sincer, ni ingenu, ni honrat, ni directe amb ell mateix».

3.- L'home noble és "bo" («no enverina») i fort; mentre l'home nihilista és angoixat i astut.

4.- L'home noble quan té enemics els fita cara a cara, i d'aquesta manera els mostra respecte; mentre l'home del ressentiment és pervers i pateix odi insaciable.

V.- En definitiva, un «home bo» per a Nietzsche és exactament el contrari (la transvaloració) del que s'entén per "bondat" en el ressentiment sacerdotal. És qui no separa l'existència, per una banda, i el sentit per una altra, que és l'error del model occidental de pensament. Així l'obra de Nietzsche es pot considerar una revisió de la tradició occidental, platònica i judeocristiana. Per a Nietzsche, la vida és el criteri de valoració; però la vida no és –de cap manera!– un concepte ni una idea, sinó la condició de possibilitat de tota altra cosa (idees incloses). La cultura (nº 11) és l'expressió del ressentiment contra la vida perquè ens converteix en animals domèstics, i ens fa perdre la força instintiva que està: «a la base de totes aquestes races nobles (...) la bèstia de rapinya, l'esplèndida la bèstia rossa que vagareja cobejant despulles i victòries».

El final del nº 11, així com els nº 12 i 13 insisteixen en el tema de l'antihumanisme. Precisament perquè l'home no és fort ni creador, sinó que s'ha tornat feble, ressentit, teòric, empetitit, conceptual... l'home esdevé quelcom a superar: «Juntament amb el temor envers l'home, hem perdut també l'amor envers ell, el respecte, l'esperança, el desig. Des d'ara la visió de l'home cansa. En què consisteix actualment el nihilisme, si no és concretament això...? Ens hem cansat de l'home...» En resum, els homes febles necessiten creure en alguna idea, els forts, en canvi, en tenen prou creient en la seva força i expandint-la. Creure en l'home, per comptes de posar tota la confiança en el poder de la vida és un «sublim autoengany que consisteix a interpretar la mateixa feblesa com a llibertat» (apartat 13). De l'apartat 14 fins al final no apareixen, de fet, arguments nous, tot i que els nº 16 i 17 serveixen com a síntesi de la Dissertació. L'home nihilista és, en definitiva, el qui «fabrica ídols» i «converteix la feblesa en mèrit i guany» (nº 14).

En definitiva, la genealogia de la moral és l'anàlisi de la «batalla terrible» que «Bo i Dolent, Bo i Pervers» han lliurat durant milers d'anys, contraposant la vida noble

i creadora –i, per tant situada, “més enllà de be i de mal”– amb la moral repressora dels instints vitals. El deure (“has de”) propi de l’home nihilista ha de ser transvalorat i el poder de la vida ha de rompre amb l’imperatiu categòric. La tasca futura del filòsof ja no serà justificar els valors sinó determinar –com diu l’última frase de la Dissertació: «la jerarquia dels valors». Només valors vinculats a la vida, ja no valors tristos, angoixats, repressors i nihilistes poden ser assumits pel creador, per l’home noble i hereu de Dionís: el «Tu has!» de la moral kantiana ha de ser substituït pel «jo vull» de l’home superior, creador dels seus propis valors i no seguidor dels valors del ramat.

A la Tercera Dissertació de la GENEALOGIA, Nietzsche proposarà com a nou criteri la «hubris» [desmesura, excés] pròpia de la tragèdia grega (nº 9). Potser només en aquesta condició sigui pensable l’home superior (el més enllà de l’home o «Übermensch» - Superhome). Aquesta opció inclou la possibilitat de fer «experiments amb nosaltres mateixos» -i avui amb la genètica no deixa de tenir un caire inquietant. En tot cas, el que sembla clar és que l’home superior seria aquell que intensifica la seva posició vital, la seva força. Que això hagi tingut o pugui tenir conseqüències brutals tindrà molt a veure amb un altre debat: el de les conseqüències pràctiques de les idees filosòfiques. I en el cas de Nietzsche aquest debat està particularment obert.